

उत्तररंग वसाहती

विठ्या हर्डीकर स्रे, कलिफोर्निया

मराठी लोक प्रश्न विचारण्यात पटाईत ! पुणेरी मराठी तर फारच पटाईत असतात असे ऐकवात आहे. म्हणजे बघा, कुणी म्हटलं , " गांधी म्हातारे झाले आणि गेले.. नेहेरू गेले.. " की हे बर्नाड शांच्या आवेशात विचारणार," का हो , तुम्हालाही पडसं झालंय का ?" तर आम्ही अशा एका अमेरिकेत रहाणाऱ्या पुणेरी जोडप्याचा संवाद ऐकला.

ती: अहो, पडसं नाही. पण केव्हातरी आपण म्हातारे होणारच. तेव्हा वाढत्या वयाचा विचार करून जरा एखाद्या वसाहतीत जाण्याचा विचार करू.

तो: "अस्सं? तुम्ही केव्हा बांधताय अशी वसाहत ?"

ती: अहो, बांधायला कशाला पाहिजे ? आपल्या गावात आहेत की अशा निवृत्तांच्या वसाहती.

तो: हं. पण तिथं आपलं जेवण मिळणार आहे का म्हातारपणी ?

ती: न मिळायला काय झालं? तुमचा काय तो कस्टमर फोकस देश ना ? आपण मागितलं तर देतील. वर बच्चनचा सिनेमाही दाखवतील.

तो: ते खरं. पण आता आपल्या घराचे हप्ते फिटलेत. मग आता हे विका ते घ्या आणि कमिशनचा खर्च करा.. कुणी सांगितलं?

ती: तुम्ही विलं भरत नाही म्हणून तुम्हाला खर्चाचा पत्ताच नाही. अहो, आपल्याला एवढ्या मोठ्या घराचा खर्च झेपणारे का ?

आणि मी म्हणते, झेपला, तरी या घराची उस्तवारी जमणार आहे का अजून दहा वर्षांनी? मग नको का लहान घर घ्यायला? अहो, उठ्या स्टुलावर चढून दिवा बदलायचा झाला तर तुमचे पाय लटपटणार! वर पडलात तर पाय मोडायची भीती ! आपण एखाद्या "रिटायर्डमेंट कम्युनिटीत" गेलो तर तिथे हे सर्व करायला माणसे असतात म्हणे ! शिवाय भरपूर गुप अक्टिविटीज असतात. म्हणजे "सोशलझेशन"साठी उठून जायला नको आणि रात्रीचं झायकिंग करत परत यायला नको.

तो: ते बाकी खरं. विचार करायला हवा. पण मोठठा प्रश्न आहे आपल्या पसाऱ्याचा. एवढ्या सामानाचं करायचं काय ? तुमची भांडीकुंडी, डिनरसेट्स, साड्या, देव.. वापरे...

ती: माझं नका सांगू. तुमचे खिळे नि मोळे पहा गराजमध्ये.. मी सांगते, आपण आपला पसारा आवरला नाही ना तर उठ्या आपली मुलं आपले सगळे देव विव गराज सेलमध्ये विकायला काढतील.

यापुढचा सगळा संवाद ऐकायला आम्ही थांबलो नाही. सरळ निवृत्तांसाठी असलेल्या वसाहतींची पहाणी करायला गेलो.

माझ्या नवऱ्याला तर गाव दिसलं की अशा वसाहतींची माहिती मिळवण्याचा छंदच लागला. म्हणजे सुट्टीला गेलो तर प्रेक्षणीय स्थळं पहायच्या आधी हा आपला कुठल्यातरी वसाहतीत जाण्याची वेळ ठरवत असायचा. "तू वसाहत पहायला जातोस ती फुकट जेवण देतात म्हणून की काय ?" असा (पुणेरी) प्रश्न मी विचारलासुद्धा! (हो, वसाहत दाखवणारे जेवणघर दाखवतात आणि तिथल्या जेवणाची चवही !) न्यूजर्सीला डॉ. ठक्कर यांचं भारतीयांसाठी असलेलं 'नर्सिंग होम'ही आम्ही पाहिलं. मला तर तिथले म्हातारे आजोबा बघून खचायलाच झालं. आपल्याला नक्की काय करायचं याचा मनात गोंधळ होऊ लागला. त्यामुळे आमची स्थिती "निर्णय नाही, संवाद फार" अशी होऊ लागली. अनेक ठिकाणच्या अनेक प्रकारच्या निवृत्तांच्या वसाहती पाहून एक दिवस नवऱ्याने ठरवलं की आपण हा प्रकल्प जरा 'इजिनियरिंग' पध्दतीने हाताळू ! मग आम्ही कागद पेन्सिल घेऊन बसलो. या प्रकल्पाच्या तीन वाजू आहेत:

१. उत्तररंगाच्या अवस्था:

२. त्यानुसार गरजा पुरवणाऱ्या वसाहतींचे प्रकार.

३. आपली जीवनपध्दती(लाईफस्टाईल) कशी असायला हवी त्याचा विचार आणि त्यानुसार वसाहतीची निवड.

उत्तररंगाच्या अवस्था:

आपण एकदम म्हातारे होत नाही आणि म्हणून काही मोठा आयुष्य बदलून टाकणारा प्रसंग आला नाही तर आपण तीन अवस्थातून जातो.

अ आपण चालते बोलते, निरोगी आणि मजा करायला, प्रवास करायला तयार असतो. मुलांची जबाबदारी संपलेली आणि नातवंडांची जबाबदारी "ऑफ्लानल" ! पैशाची तरतूद आपल्या परिने केलेली असते आणि म्हणून नियमित नोकरी धंदा करण्याची गरज नसते. ही अवस्था म्हणजे "अक्टिव्ह रिटायरमेंटची".

ब: आपण थकलेले.. आजारी असल्यामुळे आपल्याला मदतीची आवश्यकता असते. तर कधी हात पाय मोडतो, म्हणून तात्पुरती मदतीची गरज भासते. मुलं आपापल्या जगात गुंतलेली म्हणून तशी फार मदत करू शकत नाहीत. ही अवस्था " असिस्टेड लिव्हिंगची".

क: आपण आता बरेचसे परावलंबी झालेले. सतत मदत लागते. स्वतःच्या गोष्टीही करता येत नाहीत.. ही अवस्था नर्सिंग होम मध्ये शेवटचे दिवस काढण्याची!

उत्तररंगाच्या तीन अवस्थांसाठी तीन प्रकारच्या वसाहतीची सोय असते.

पंचावन प्लस अथवा "अक्टिव्ह अँडल्ट कम्युनिटी":

नेहेमीसारखीच स्वतंत्र पण लहान घरे असतात, पण रहिवासी पंचावन वयापेक्षा मोठे आणि बरेचसे निवृत्त झालेले, मोकळा वेळ असलेले, म्हणून आपल्यासारखेच मजा करायला तयार असलेले. त्यांच्यासाठी वेगवेगळ्या मनोरंजनाची आणि व्यायामखेळांची सोय वसाहतीत असते. छंद जोपासण्याची, नवे शिकण्याची संधी असते. आपल्याला जमते आणि झेपते तोपर्यंत आपण "आपल्या" घरात आनंदाने राहू शकतो. तरीही मनोरंजन, नवे मित्र जोडण्याची संधी आणि खेळांची सोय यामुळे आपले जीवन पुष्कळ वर्षे निरोगी रहाण्यास मदत होते.

असिस्टेड लिव्हिंग कम्युनिटी:

इथे परावलंबी लोकांसाठी रहाण्याची सोय असते. आपल्याला गरज असेपर्यंत आपण या घरात राहू शकतो. नर्सिस, डॉक्टर्सची सोय केलेली असते. जेवणाखाण्याची व्यवस्था असते.

नर्सिंग होम:

ही रुग्णालयासारखी वाटणारी वसाहत. इथेही जेवणाची सोय असते. बऱ्याचदा माणसांना पडून रहावे लागते. नर्सिस, डॉक्टर्स असतात.

कन्टिन्युइंग केअर कम्युनिटी: एकाच वसाहतीत वरील तीन्ही प्रकारच्या रहाणीमानाची सोय असते. म्हणजे एकदा या वसाहतीत रहायचा निर्णय घेतला की शेवटच्या दिवसापर्यंत काळजी करायला नको. घरातले दिवे बदलण्यापासून चादरी बदलण्यापर्यंत सर्व सेवा उपलब्ध असतात.

प्रकल्पाच्या वरील दोन बाजू मांडल्यावर तिसऱ्या बाजूचा विचार आम्ही सुरू केला.

३. आपले जीवनमान कसे असावे याचा विचार आणि त्यानुसार निवासाच्या कल्पना:

विचार करतांना लक्षात आले की आपण उत्तररंगाच्या पहिल्या अवस्थेत आहोत. तेव्हा आपण घरासंबंधात काहीही बदल न करता राहू शकतो. पण आजूबाजूला नोकरी करणारे लोक. दिवसभर घरात कोणीच नाही आणि आपण तर रिकामे, असे होऊ शकते .म्हणून आपण "पंचावन प्लस" वसाहतीत जाऊन पाहू ! (या वसाहतीला अक्टिव्ह अँडल्ट कम्युनिटी असेही म्हणतात.)

तेव्हा कोणत्या प्रकारच्या वसाहतीत जायचे हे स्वच्छपणे समजल्यावर आता प्रत्यक्ष वसाहतीची निवड करण्याची वेळ आली. गावोगावी अशा वसाहती असतात, मग आपण कोणत्या वसाहतीत जावे ? असा विचार करतांना आम्ही आम्हाला काय आवडेल आणि काय हवे याची यादी केली.

१. आपल्याला मोकळ्या वेळाचा आनंद आपल्यासारख्या समवयस्क मित्रांबरोबर घ्यायचा आहे.
२. आपली तब्येत सांभाळून आपले शारीरिक आणि मानसिक आरोग्य चांगले टिकवण्यासाठी काही करायचे आहे.
३. मनात आले की घराला कुलूप लावून प्रवासाला, नातवंडांकडे, मित्रांकडे जाता आले पाहिजे.
४. म्हणजे घर साधे, सुटसुटीत, मोकळे हवे. हो, ते एक मजली हवे. म्हणजे दहा वर्षांनी समजा दुखले गुडवे तर घर बदलण्याची वेळ येऊ नये.
५. मुलांची घरे जवळ असली तर फारच छान.
६. जुन्या वर्षानुवर्षाच्या मित्रमंडळींपासून फार लांब नाही जायचे.
७. जिथे जाऊ, तिथे जवळ रुग्णालयाची सोय आहे ना ?
८. हो, विमानतळही जवळ हवा.
९. हवा छान हवी. बर्फ काढायला नको. फार उकाडा नको.
१०. फार मोठं घर नको, पण अगदी अपार्टमेंटमध्ये रहाण्याची तयारी नाही बुवा आपली. तेव्हा आटोपशीर दोन तीन खोल्यांचं पण घर हवं. पुढे मागे लहान अंगण हवं.
११. हे सगळं परवडणाऱ्या किंमतीत हवं. आता हप्ते नको भरायला.

हे मुख्य मुद्दे. मग आम्ही वसाहती बघतांना या मुद्द्यांना गुण देऊन आमचे कोष्टक बनवू लागलो...

आम्ही नव्या घरात येऊन आता दोन वर्षे झाली. निवडीची प्रक्रिया कशी झाली ? आमचे दोन वर्षांतले अनुभव काय आहेत? हे सर्व वाचा पुढील लेखात. अर्थातच त्यापूर्वी तुमचेही अनुभव जाणून घेण्याची इच्छा आहे. ज्यांना आयुष्यात बदल करायचे आहेत, त्यांनी आपले कोष्टक बनवण्याचा हा अभ्यासही करून पहावा. तेव्हा तुमच्या ईपत्राची वाट पहाते. (vidyahardikar@gmail)

-----विठ्या हर्डीकर सप्रे, कॅलिफोर्निया.